

Pleegzorg

Het belang van de gehechtheidsrepresentatie van pleegouders in relatie tot de ontwikkeling van het pleegkind.

Een publicatie van het Expertise Centrum Jeugdzorg Twente, augustus 2015

Er is antwoord gezocht op de vraag: 'Wat is het belang van de gehechtheidsrepresentatie van een pleegouder op de ontwikkeling van het pleegkind?'

Uit het onderzoek komt naar voren dat pleegouders van goed verlopen plaatsingen een veilige gehechtheidsrepresentatie lijken te hebben. Pleegouders van negatief verlopen plaatsingen lijken een minder veilige gehechtheidsrepresentatie te kennen. De resultaten uit het onderzoek suggereren dat pleegkinderen bij pleegouders met een veilige gehechtheidsrepresentatie, een positieve ontwikkeling doormaken op het vlak van zelfvertrouwen, sociale contacten, onderwijs en stabiele woonsituatie.

Pleegzorgbegeleiders merken dat door de juiste begeleiding en toenemende ervaring in het pleegouderschap verbetering mogelijk is in de vaardigheden van de pleegouder. Hierdoor wordt de ontwikkeling van het kind bevorderd.

Achtergrond

Kinderen hebben baat bij een veilige hechtingsrelatie, wat een voorwaarde is voor een gezonde psychologische ontwikkeling tot volwassene.¹ Er bestaat de mogelijkheid om de hechting te beïnvloeden, ook ver na de eerste kinderjaren.

Voor uithuisgeplaatste kinderen, die uit een problematische opvoedingssituatie komen en hierdoor vaak onveilig gehecht zijn, is het

van belang om positieve en correctieve gehechtheidervaringen op te doen.² Voor deze kinderen is het daarom belangrijk dat ze zo snel mogelijk langdurig en stabiel worden geplaatst.² Helaas gaapt er een diepe kloof tussen de theorie en praktijk. Pleegkinderen maken veelal meerdere overplaatsingen mee. Studies onder pleegkinderen laten gemiddeld 1,3 tot 3,9 verplaatsingen zien in een periode van één tot anderhalf jaar.³ Overplaatsingen vormen een bedreiging voor de ontwikkeling van het kind. Daarom wordt gezocht naar factoren die de kans op een 'breakdown' te vergroten. Dit onderzoek is gericht op een mogelijke factor: de gehechtheidsrepresentatie van pleegouders. De kwaliteit van een gehechtheidsrelatie heeft voornamelijk te maken met het aandeel van de opvoeder. Er zijn twee belangrijke aspecten te onderscheiden in het aandeel van de opvoeder, namelijk het feitelijke opvoedingsgedrag en de gehechtheidsrepresentatie.⁴⁻⁵

Jarabee heeft de wens stabiele en kwalitatief sterke pleegzorgplaatsingen te bevorderen. Het werving, selectie, scholing en matchingsteam vermoedt dat de gehechtheidsrepresentatie van de pleegouder hier belangrijk bij is. De gestelde onderzoeksvraag van de huidige studie is: 'Wat is het belang van de gehechtheidsrepresentatie van een pleegouder op de ontwikkeling van het pleegkind?'

Theoretische verdieping

De gehechtheidstheorie spreekt bij de ontwikkeling van hechting over een gedragssysteem als een psychisch systeem. Het aangeboren gedragssysteem kenmerkt zich door het zoeken van afstand en nabijheid. Het psychisch systeem, de gehechtheidsrepresentatie, wordt ontwikkeld op basis van de gehechtheidservaringen. De concrete gehechtheidservaringen zorgen voor een bewust en onbewust beeld over mensen in het algemeen. Dat kan een beeld zijn van beschikbaarheid en hulpvaardigheid of van ontoegankelijkheid en afwijzing. Daarnaast wordt gaandeweg een beeld van zichzelf opgebouwd. Deze beelden beïnvloeden vervolgens iemands verwachtingen, emoties en relationele gedrag in alle nauwe relaties. 6 Zo staat de gehechtheidsrepresentatie van de ouder in relatie tot zijn of haar opvoedingsgedrag (sensitiviteit en responsiviteit) en dit beïnvloedt vervolgens de hechtingsrelatie met het kind. Gehechtheid wordt dan ook intergenerationeel overgedragen. 7 Uit onderzoeken naar intergenerationele overdracht blijkt dat de gehechtheidsrepresentatie van de ouder en de hechtingsstijl van het kind voor 75% overeenkomstig zijn. Op basis van nieuwe, actuele gehechtheidservaringen kan de gehechtheidsrepresentatie worden bijgesteld, zowel in positieve als in negatieve richting. 8 Pleegkinderen doen nieuwe gehechtheidservaringen op met hun pleegouders. Ook hierin is de gehechtheidsrepresentatie van pleegouders van belang. Zo blijkt dat de samenhang tussen de gehechtheidsrepresentatie van pleegmoeders en de hechtingskwaliteit van de kinderen 72% is. 9. Er bestaat dus de mogelijkheid om de hechting te beïnvloeden, ook ver na de eerste kinderjaren.

Onderzoeksmethode

In dit onderzoek is gekeken wat de invloed is van de gehechtheidsrepresentatie van pleegouders op de ontwikkeling van een pleegkind. Hierbij is de redenering gevolgd dat bij een positief verlopen plaatsing de relatie tussen pleegouder en pleegkind beter is dan bij een negatief verlopen plaatsing. Bij het positief verlopen van een plaatsing zou de gehechtheidsrepresentatie van de pleegouder een rol kunnen spelen. Bij positieve plaatsingen zou dan ook sprake kunnen zijn van pleegouders met een meer veilige gehechtheidsrepresentatie dan bij negatief verlopen plaatsingen. Deze hypothese is verkennend onderzocht aan de hand van interviews met negen pleegzorgbegeleiders van Jarabee. Zij hadden minstens twee jaar werkervaring. Er werken 35 pleegzorgbegeleiders bij Jarabee.

Elke pleegzorgbegeleider is gevraagd twee casussen uit haar caseload te kiezen om te bespreken. Eén waarbij zij pleegouders positief geschikt beoordeelde en een waarbij dit minder positief werd ingeschat. Binnen beide casussen werd geprobeerd de gehechtheidsrepresentatie van de pleegouders in kaart te brengen en te kijken welke invloed dit heeft op de ontwikkeling van het pleegkind. Gedurende het interview hebben respondenten steeds vragen beantwoord zowel vanuit de positieve als negatieve casus.

In totaal zijn er 18 casussen besproken, 9 positieve en 9 negatieve casussen.

Meetinstrument

In de interviews is geprobeerd de gehechtheidsrepresentatie van pleegouders in kaart te brengen. Dit aan de hand van dimensies uit bestaande meetinstrumenten en literatuur over intergenerationele overdracht. De zes dimensies zijn:

1. sensitiviteit
2. omgaan met anderen
3. zelfbeeld van pleegouder
4. reflectie
5. responsiviteit
6. omgaan met trauma en verlies

Ook zijn er vragen gesteld over de ontwikkeling van het pleegkind.

Resultaten

Positieve casussen

- Kenmerkend voor de pleegouders in de positieve casussen:
- Zij zijn in staat de signalen van het pleegkind op te vangen, het gedrag van het pleegkind te begrijpen, het gedrag niet op zichzelf betrekken en adequaat op gedrag te reageren;
 - Zij hebben een intieme band met het pleegkind, accepteren zijn/haar richting de biologische ouders van het pleegkind, kennen een positieve relatie met hun eigen ouders en hebben een vertrouwensrelatie met de pleegzorgbegeleider.
 - Zij zijn zelfverzekerd en hebben behoefte aan het ontvangen van advies en 'sparren' met de pleegzorgbegeleider;

- Zij passen zelfreflectie toe en stellen zich kwetsbaar en open op;
- Zij hebben een weg gevonden met een eerder verlies of trauma en bespreken dit openlijk.

Opgemerkt wordt dat de pleegkinderen:

- Zelfvertrouwen kennen of opbouwen;
- Positieve en veilige gehechtheidservaringen opdoen bij hun pleegouders, vertrouwen hebben in hun pleegouders, gedrag eigen maken en toenadering, troost en advies vragen;
- Zich positief ontwikkelen in andere sociale contacten en op school.

Negatieve casussen

Kenmerkend voor de pleegouders in de negatieve casussen:

- Zij zijn niet in staat signalen van het pleegkind op te vangen. Er wordt niet achter het gedrag gekeken waarbij het gedrag regelmatig persoonlijk wordt opgevat. Zij reageren inadequaet door niet voldoende, niet tijdig of wisselend in te gaan op het gedrag van het pleegkind;
- Zij hebben een afstandelijke relatie met het pleegkind, zijn afwijzend richting de biologische ouders van het pleegkind, kennen een negatieve relatie met hun eigen ouders en hebben in mindere mate een vertrouwensrelatie met de pleegzorgbegeleider;

- Zij zijn onzeker en hebben behoefte aan bevestiging dat zij geschikte pleegouders zijn;
- Zij passen geen of in mindere mate zelfreflectie toe;
- Eerdere verliezen of trauma spelen nog een rol, door een bepaalde reserve te houden.

Opgemerkt wordt dat pleegkinderen

- Over het algemeen minder zelfvertrouwen kennen;
- Gedrag vertonen die wordt omschreven als “ambivalent”, “gereserveerd”, “introvert”, “op de tenen lopen” en “please-gedrag”;
- In enkele gevallen een minder stabiele woonsituatie kennen en minder ontwikkeling laten zien op school.

Vervolg

Deze eerste verkennende studie over het belang van de gehechtheidsrepresentatie van pleegouders vraagt om een vervolg. Hoewel de resultaten in de verwachte richting zijn, namelijk dat een veilige gehechtheid van pleegouders een rol speelt bij het verloop van een plaatsing, is meer onderzoek nodig. Het aantal besproken casussen is immers gering. Ook is het onderzoek verkennend van aard geweest.

Deze factsheet is een zeer beknopte versie van het onderzoeksrapport. Bent u geïnteresseerd in het gehele onderzoek? Neem dan contact op met Margriet Braun: b.m.braun@saxion.nl

Referenties

- 1 Bartelink, C. & Van der Steege, M. (2012). *Hechting en langdurige uithuisplaatsing. Verslag discussiebijeenkomst*. Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht
- 2 Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties. Inzichten uit gehechtheidsonderzoek*. Raad voor de Rechtspraak, Den Haag. Sdu Uitgevers Bv.
- 3 Oijen, S. van. (2013). *Resultaat van pleegzorgplaatsingen. Een onderzoek naar breakdown en de ontwikkeling van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen*. Proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen
- 4 IJzendoorn, M.H. van & Bakermans- Kranenburg, M.J. (1995). *Intergenerational Transmission of Attachment: A move to the contextual level*. In L. Atkinson, & J. K. Zucker (Eds.), *Attachment and psychopathology* (pp. 135-170). New York: Guilford Press.
- 5 Spoelstra, J., de Baat, M., ter Meulen, G., Vinke, A. (2015). *Methodisch matchen. Methodiekhandleiding voor matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis*.
- 6 Reysen, A. (2010). *Hechting, een nieuwe ster aan het hulpverleningsfirmament*.
- 7 IJzendoorn, M.H. van. (2008). *Opvoeding over de grens: Gehechtheid, trauma en veerkracht*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers. P. 34.
- 8 Riggs, S. A. & Gottlieb, M.C. (2009). *The attachment network in family law matters: A developmental-contextual approach*. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 9, 208-236.
- 9 Dozier, M., Chase-Stoval, K., Albus, K., & Bates, B. (2001). *Attachment for infants in foster care: the role of caregiver state of mind*.

Expertisecentrum Jeugdzorg Twente

Dit onderzoeksproject is uitgevoerd binnen het Expertisecentrum Jeugdzorg Twente, dit is een samenwerkingsverband tussen de Academie Mens en Maatschappij Saxion, Jarabee Jeugdzorg, Intermetzo en Ambiq. Binnen het expertisecentrum wordt onderzoek gedaan naar verschillende thema's, namelijk Living Technology, Klantversterken, Professionalisering en Effectieve Jeugdzorg.